

L'orgue de Sant Pere: un romàntic a punt de solfa

per FERRAN BADAL i GERHARD GRENZING

En l'Editorial de L'EROL del número 21, corresponent a la tardor de 1987, parlàvem de l'inici de la restauració de l'orgue romàntic de l'Església Parroquial de Santa Eulàlia de Berga (coneguda popularment per l'Església de Sant Pere). En el moment d'aparèixer aquest número al carrer ja farà un mes que es va celebrar la inauguració de la restauració de l'orgue de Sant Pere, amb un seguit d'actes que han tingut continuïtat durant aquests dies d'estiu.

Després del recital inaugural que el dia de Sant Joan va fer en Miquel González, el 8 de juliol va ser la Coral Cantiga, dirigida per Josep Prats, amb el baríton Jordi Ricart de solista i l'organista Neil Cowley, qui va fer un concert plenament romàntic. El 22 de juliol, va seguir l'organista Joan Casals i el 5 d'agost, l'organista Maria Nacy. Tot plegat una bona manera de celebrar la restauració d'aquest instrument romàntic, incloent-lo en el cicle promogut per la Generalitat, "Els orgues de Catalunya".

Per tal de donar difusió a aquesta restauració, seguint els passos de l'esmentat Editorial en el seu moment, ara volem reproduir dos articles apareguts en el programa de mà de la inauguració de l'orgue restaurat. El primer, de caire històric, és degut a Ferran Badal, i el segon, dedicat pròpiament a l'instrument, és d'en Gerhard Grenzing, orguener alemany, establert a El Papiol (Baix Llobregat), des de 1973, que ha estat l'encarregat de portar a bon terme la restauració, que ha fet dir a l'organista Joan Casals — bon coneixedor de l'orgue de Sant Pere — en posar les mans sobre el teclat:

LUIGI

L'orgue romàntic de Sant Pere.

Teclats i pedalier de l'orgue.

“Estem d'enhorabona! No ens han canviat l'orgue!”, com ressalta a l'inici de l'opuscle commemoratiu l'escrit de Mn. Xavier Claramunt.¹

L'ORGUE DE L'ESGLÉSIA PARROQUIAL DE BERGA per Ferran Badal

Antecedents històrics: antics orgues desapareguts

Poques són les dades de què disposem sobre els orgues que al llarg dels segles han existit a Berga. Aquestes, però, són suficients per a constatar que ja fa molts segles havien existit aquests instruments en una o altra de les esglésies de la nostra ciutat.

L'orgue més antic del qual tenim notícia és l'existent a començaments del segle XV a l'església de Sant Joan, aleshores monetir de monges benedictines —la comunitat de l'antic monestir de Santa Maria de Montbenet s'hi havia traslladat l'any 1378— i que havia pertangut a l'Orde Militar de Sant Joan de Jerusalem, els hospitalers. Per un document de l'època sabem que “...A 23 del mes de juny de 1430 pagà Mossèn Joan Ferrer al Procurador dels aniversaris dels beneficiats de l'Hospital de Sant Joan de Jerusalem 40 lliures barceloneses compresos vint diners que foren donats a Mossèn Bellot beneficiat del mentat Sant Joan per adobar l'orgue de dita iglesia”. Aquest orgue estava col·locat en una tribuna tocant al cor, entrant a mà dreta.²

També hi ha notícia de l'existència a finals del segle XVII d'un orgue a la capella de Sant Antoni de l'antiga església de Sant Francesc. En aquesta capella,

i a partir del 10 de febrer de 1686, es cantaven “...cada dimarts completes amb orgue, seguides del Responsori i Goigs del Sant...”.³

Al lloc que ocupava l'antiga capella de Sant Pere de Coors, o Cohors, construïda per Pere II de Berga cap al 1267, es bastí l'actual Església Parroquial en substitució de l'antiga, que es trobava al castell. Aquesta nova església, començada el 1671, fou acabada i consagrada solemnement el 1677. La Parroquial de Santa Eulàlia —o de Sant Pere, com habitualment l'anomenem els berguedans— ha posseït diversos orgues. El més antic de què tenim esment és l'existent al 1680. Segons el document de l'Arxiu Parroquial transcrit per Mn. Huch, aquest any es patí una gran secada, el que motivà que els berguedans obtinguessin permís per traslladar la imatge de la Verge de Queralt per primera vegada a Berga. Un cop la imatge fou situada a l'altar major de l'església parroquial “...començà un ofici solemne amb cantúria acompanyada d'orgue i violins”.⁴

A finals del segle XVII es dotà la nova església amb un orgue digne de la seva importància. Transcrivim novament del llibre *Notes Històriques de la ciutat de Berga*, de Mn. Huch:⁵ “El primer orgue que tingué la nova Parroquial fou fabricat, per ordre i a compte dels Magnífics Consellers i Savi Consell de la Vila, per Jaume Guilla, mestre d'orgues de la vila de Tremp. Fou començat el dia 21 de novembre de 1691 i acabat, excepció feta de la cadereta, el 22 de juliol de l'any sobre. L'escultor de la caixa de l'or-

gue i de la carassa [un cap de turc que solia haver-hi antigament penjat de sota dels orgues] cobrà 126 lliures. La cadereta fou acabada el 17 de juny de 1697. Un dels ingressos fou l'arrendament del pou de glaç de la font del Querrot, a raó de 60 lliures anyals. Durant els 6 anys que durà la construcció de l'orgue proporcionà 360 lliures, pagades per Josep Xicart.

El cost total de l'orgue fou de 1.332 lliures, 11 sous i 5 diners, segons els comptes presentats pel Reverend Francesc Ferreres, encarregat de la construcció, als Srs. Consellers.

Aquest orgue fou objecte de reparacions a començaments del segle XIX... per Fr. Joseph Saurí, *Religiós d'obediència del P. Sant Francesc...*”.

L'orgue es cremà el 27 de març de l'any 1873 durant la Tercera Guerra Carlina.

La importància de la Parroquial de Berga i el seu orgue és remarcada pel fet que fins al 1877 tenia plaça d'Organista i de Mestre de Capella. D'aquest magnífic orgue barroc amb cadereta anterior a l'orgue actual, en fou titular durant quaranta-nou anys (1775-1824) Mossèn Esteve Guiu.

L'orgue actual⁶

Fou realitzat pel mestre orguener Francesco Teppati, d'origen italià (nascut a Torí) però establert a Barcelona. Construït al llarg del 1896, fou ubicat al mateix lloc que ocupava l'orgue de Jaume Guilla cremat el 1873. El preu de cost fou de 30.000 ptes. La solemne inauguració de l'orgue tingué lloc el dia 13 de març de 1897, amb un concert a càrrec de l'organista de la Parròquia de Santa Anna de Barcelona, Sr. Antoni de Bargalló.

En síntesi, es tracta d'un orgue típicament romàntic. Disposa d'un total de vint registres —alguns d'ells de gran qualitat i bellesa— per als dos teclats manuals de 4 1/2 octaves, i d'un pedalier acoblat a l'orgue major (per a més detalls tècnics, veure l'estudi realitzat per G. Grenzing, mestre orguener autor de la restauració). De la seva façana, sòbria però elegant, destaca per damunt de tot la trompeteria, que presenta la particularitat de tenir els tubs doblegats cap enfora i disposats en forma de ventall.

El 1970 foren realitzades algunes reformes que no afectaren l'estructura de l'instrument: canvi de la tuberia de plom malmesa per una altra de plàstic, substitució de la manxa d'aire per un venti-

lador elèctric, canvi de la tracció mecànica manual per elèctrica i ampliació del pedaler de 25 a 30 notes (sense dotarlo, però, de joc propi).

A finals de 1988 i començaments de 1989, el mestre orguener Gerhard Grenzing ha realitzat la total restauració de l'orgue, ampliant-lo amb un joc propi de contres de 16' per al pedaler i completant així l'instrument, com sens dubte Teppati l'havia previst.

Cal esmentar, finalment, aquelles persones que al llarg de gairebé un segle han tingut al seu càrrec aquest instrument. Sense la seva cura i diligència no ens hagués arribat en el bon estat de conservació que ha permès una restauració total i fidel a l'instrument original. N'han estat organistes titulars:

Mn. Joan Reig i Moreta (De 1897 a 1906)

Mn. Ramon Pujol (De 1906 a 1909, interinament)

Mn. Miquel Mas i Boixader (De 1909 a 1954)

Mn. Josep Armengou i Feliu (De 1954 a 1976)

Marià Miró i Alsina (Des de 1976)

Ferran Badal

L'ESTIL DE L'ORGUE DE BERGA per Gerhard Grenzing

Francesco Teppati, l'autor de l'orgue de Berga és un de tants orgueners estrangers que havien desenvolupat el seu art enmig dels artesans locals de Barcelona.

Influenciat, sens dubte, de noves idees que es realitzen a França, s'observa cap a finals del segle passat un canvi d'estil en la construcció dels orgues a Catalunya.

Dins del camp de l'orgueneria ja s'havien abandonat una sèrie de característiques molt significatives per l'orgue de l'estil barroc que havia tingut una composició equilibrada entre jocs de fons i aguts, harmonització polifònica i clara i unes transmissions mecàniques molt sensibles.

En canvi, l'orgue romàntic que creà Teppati és un instrument que rep una composició afavorint els jocs de fons, l'harmonització és més fosca, aproximant-se a la sonoritat de l'orquestra i les transmissions mecàniques són molt menys sensibles.

Com a detall característic d'aquesta nova expressió sonora que cerca l'orgue-

FITXA TÈCNICA

1896, FRANCESCO TEPPATI

Composició dels Jocs

I Orgue Major	56 notes
Bordó	16
Flauta Harmònica	8
Salicional	8
Gamba	8
Octava	4
Dotzena	2 2/3
Quinzena	2
Plens (17 ^a 19 ^a 22 ^a)	III fileres
Trompa Reial	8
Baixons-Clarins	4-8

Orgue Expressiu	56 notes
Bordó	8
Flauta Harmònica	8
Gamba	8
Unda Maris	8
Octavian	4
Viola-Violino	I-II-III-IV fileres
Quinzena	2
Fagot-Oboè	8
Veu Humana	8

Pedal	30 notes
Subbaix	16

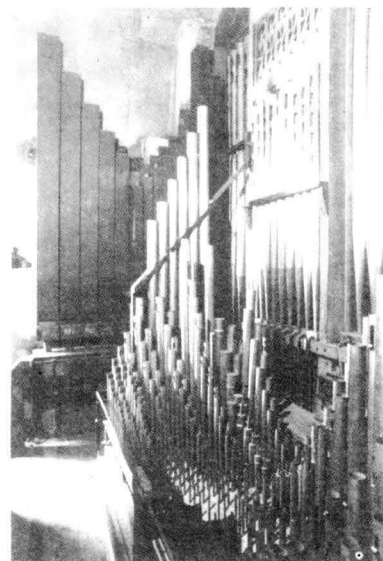
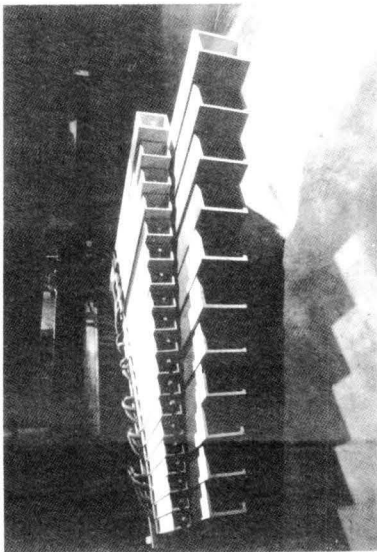
Expressió pel segon teclat, 3 posicions

Trèmol
Acoblaments:
I - Ped
II - Ped
II - I

Combinacions fixes

Llengueteria
Ple
Diapasó La 440 Hz
Afinació temperada

LUICI

Tubs de l'orgue de Sant Pere.

ner es pot esmentar el joc de «VIOLA-VIOLINES» amb una curiosa composició quadruple i aproximació sorprenent al so mordent de la corda.

D'altra banda el mestre Teppati manté la tradició amb el plantejament de les transmissions mecàniques, únic sistema que permet una interpretació correcta i amb un funcionament segur a través de segles (exceptuant l'alimentació d'uns tubs de baixos que es pneumàtica).

També manté la tradició amb la composició d'un ple amb terceres, característica composició heretada dels flamenecs i sempre mantinguda viva a Catalunya.

L'obra de Francisco Teppati és per tant una expressió instrumental de la seva època: el Romanticisme.

La nostra tasca ha tingut com a objectiu:

a) El respecte absolut a l'estil i plantejament inicial de l'orgue, i desmantellar els afegits incorrectes.

b) Restaurar tots els desgasts i desperfectes del temps i assegurar un bon funcionament en el futur.

c) Afegit d'un joc de Subbaix 16' pel pedal amb transmissions mecàniques,

per tal de donar més autonomia i fonament al pedal.

El tresor orguenístic i històric de Catalunya, tan disminuït a la guerra, i fins avui dia no sempre respectat i tractat correctament, ha recuperat un testimoni d'una època molt característica: un orgue valuós i d'estil romàntic.

Gerhard Grenzing

Notes

1. L'opuscle realitzat amb motiu de la inauguració de la restauració de l'Orgue de Sant Pere conté, a part dels dos articles que reproduïm, els següents escrits: —"No ens han canviat l'orgue", de Xavier Claramunt i Batlle, ecònom de la Parròquia de Santa Eulàlia. —"A tots els fills de Berga que estimeu els vostres valors culturals i espirituals", de Miquel, Bisbe de Solsona. —"Salutació" d'Agustí Ferrer i Gasol, Alcalde de Berga. —"L'orgue romàntic de l'Església Parroquial de Berga", de Joan Casals i Clotet, organista de la Basílica del Sant Esperit de Terrassa. Així mateix, hi ha una biografia de Gerhard Grenzing i la relació dels col·labora-

dors de la seva firma que han treballat en aquesta restauració.

2. Dr. HUCH I GUIXER, R., Prev.; "Notes Històriques de la ciutat de Berga", Berga, 1955, pàg. 192.
3. Op. cit., pàg. 202.
4. Op. cit., pàg. 248.
5. Op. cit., pàgs. 118-119.
6. En el moment d'entrar a impremta *L'Erol* 27, Mn. Xavier Claramunt, ecònom de la Parròquia de Berga, ens va comentar que l'impulsor de la construcció de l'actual orgue de Sant Pere va ser Mn. Sebastià Ibáñez Calvet, ecònom d'aquesta parròquia des del mes de maig de 1895 fins al mes d'agost de 1897. Mn. Sebastià era fill de Miralcamp, a l'actual Arxiprestat del Pla d'Urgell. Curiosament, també és d'aquesta localitat l'actual rector Mn. Xavier Claramunt que, segons ens confessava, ha "estat gratament sorprès per aquesta coincidència". Malgrat que Mn. Sebastià Ibáñez va ser poc temps a Berga, sembla que en marxar, va comentar satisfet: "hi he estat poc temps, però deixaré un bon record", fent referència, és clar, a l'orgue romàntic que es va inaugurar uns mesos abans de la seva partença i que ara, noranta dos anys després, s'ha reinaugurat amb la presència com a ecònom d'un altre sacerdot vingut de Miralcamp, al Pla d'Urgell.

Instal·lacions del Berguedà, SA

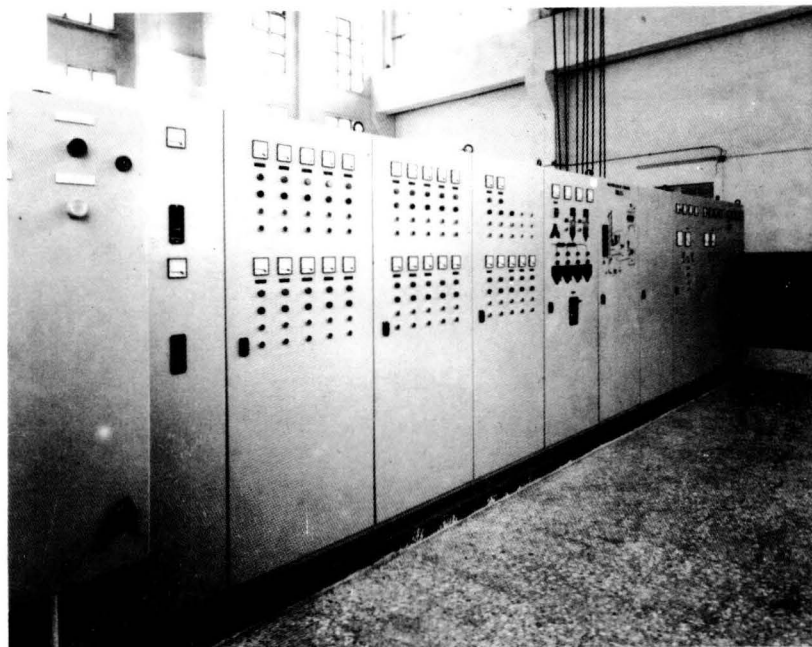
Oficina tècnica: projectes i pressupostos

Electricitat Industrial

Automatismes Elèctrics i Electrònics

Quadres de comanament, maniobra, Control i potència

Materials Elèctrics

Telèfon 821 30 11 BERGA (Vall de Baix).